

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Університет Ауреля Влайку (Румунія)
Університет «Лучіана Блага» (Румунія)
Центральна бібліотека Болгарської
Академії наук (Болгарія)
Коледж Санта-Фе (США)
Державний університет Сан-Паулу(Бразилія)
Університет Метрополітен Лондон (Великобританія)
Національний університет «Одеська політехніка» (м. Одеса)
Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)
Державний архів Полтавської області
Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи

**МАТЕРІАЛИ
X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
25 листопада 2025 року**

Полтава

8. Про Стратегію інформаційної безпеки України: Указ Президента № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0080525-21#Text>

9. Слюсар В., Яблонська Н., Зайко Л., & Панченко Н. Формування цифрової стійкості у підготовці фахівців з національної безпеки та вчителів «Захисту України». *Society and Security*. 2024. № 2-3 (3). С. 106-111.

10. Центр стратегічних комунікацій. URL: <https://spravdi.gov.ua>

11. Шуба А. В. Особливості фактчекінгової діяльності в українському медіа просторі. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73) № 3. С. 346-351.

Руслан Гула, Ірина Передерій

м. Полтава

ВОЄННО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

На сучасному етапі цивілізаційного розвитку людства соціогуманітарний вимір стає тим стратегічним простором, де відбувається найбільш гостра форма ментального когнітивного протистояння. Сьогодні набувають нового змістовного наповнення слова французького мислителя К. Леві-Строса, що ХХІ ст. має стати віком гуманітарним або його не буде зовсім [1, р.6].

Теорія інформаційних воєн містить безліч наукових підходів до визначення сутності цього феномена. Для з'ясування сутності сучасної інформаційної війни та логіки її взаємозв'язку з соціогуманітарними технологіями необхідно проаналізувати етапи її еволюції. Аналіз найпоширеніших концепцій, що розглядають еволюцію інформаційної війни та розвиток її інструментарію, дозволяє виділити три групи підходів, а саме: воєнно-теоретичний, філософсько-науковий та трансформаційно-структурний [2]. В умовах ескалації збройного й інформаційного протистояння російсько-української війни найбільш актуальним нам видається воєнно-теоретичний підхід.

Основним змістом військово-теоретичного знання про еволюцію інформаційної війни є постулювання тези про те, що інформаційна війна діалектично видозмінюється у зв'язку з появою нових концепцій збройного протистояння на відповідних відрізках історичного розвитку суспільства. Відповідно до даного підходу виділяються такі етапи.

Перший етап (IV ст. до н.е. – XVII ст.). Розвиток концепцій збройного протиборства позначений появою стратегії “Війна є шлях омани” давньокитайського полководця Сунь-Цзи, яка викладена у творі “Мистецтво війни”. Інформаційна війна розглядається як *децепція*, як *мистецтво обману*, *військова хитрість*, що застосовуються переважно на полі бою, метою якої є вплив на осіб, що приймають рішення – полководців і правителів [3].

Відмінною особливістю **другого етапу** (XVII–XX ст.ст.) є корінні зміни у формі сприйняття природи і сутності війни, пов'язані з концепцією німецького військового теоретика К. Клаузевіця. Згідно з ним, *війна є продовженням політики іншими засобами*. На думку пруського військового філософа, епоха наполеонівських війн, у яких брали участь не просто обмежені збройні формування, а коаліції держав стала переломним моментом у сприйнятті феномену війни. У праці «Про війну» він перший звертає увагу на духовний фактор у війні: «моральні величини на війні посідають важливе місце... Вони наскрізь просочують усю військову стихію; вони мають найбільшу спорідненість з волею, бо воля є величина моральна, і вони заздалегідь змикаються з нею, зливаються з нею воедино, а воля – це те, що приводить у рух і керує всією масою матеріальних сил» [4, с. 168]. Але вирішальне значення, за К. Клаузевіцем, є фізичне знищення збройних сил держави-ворога. У цьому ракурсі відбувається переосмислення природи інформаційних війн у бік сприйняття їх як елемента *морально-психологічного забезпечення* ведення бойових дій, що є по суті *допоміжним інструментом*. Так, під час англо-бурської війни (1899–1902) уперше виникає феномен інформування, метою

якого є психологічна підтримка особового складу діючої армії та мобілізація цивільного населення на війну.

Третій етап (1900–1950 рр.) розвитку феномена інформаційної війни пов'язаний зі становленням і еволюцією парадигми «тотальної війни» німецького військового теоретика генерала Е. Людендорфа [5]. Суть цієї концепції зводиться до того, що війну мислять як “війну націй”, і для досягнення перемоги в такій війні, з одного боку, необхідна повна мобілізація всіх ресурсів країни, а з іншого – всебічний вплив на націю супротивника з метою зломити бойовий дух до опору.

Воєнний теоретик Е.Е. Месснер вважав, що у ХХ ст. найбільша зміна характеру війни відбулася у духовній царині. Мобілізація духу власного народу і розщеплення (розкладання) національного духу супротивника з політичною метою стало сенсом боротьби: “у нинішню епоху легше розкласти державу, ніж підкорити її зброєю. Держави стали морально вразливими, тому що ослабло містичне значення держави” [6, р. 66].

У цьому зв'язку інформаційна війна набуває форми *психологічного протиборства*, її технологічний інструментарій має прямий і короткостроковий характер впливу на масову свідомість.

В основі **четвертого етапу** (1950–1990 рр.) розвитку теорії воєн лежить концепція «ядерної війни». Англійський військовий теоретик Б. Ліддел Гарт стверджував, що саме ядерна зброя здійснила кардинальний поворот у сфері ведення бойових дій: відбулася відхід від “гарячих” війн у бік “холодних” сутичок і стратегій непрямих комплексних впливів на противника [7].

Війни цього етапу – це “культурні війни” епохи ядерного світу. Це пов'язано з ескалацією протиборства між двома воєнно-ідеологічними блоками у другій половині ХХ ст. – Варшавським блоком і НАТО. Інформаційна війна того часу набула статусу *ортодоксальної ідеологічної боротьби* й реалізувалася як комплекс прихованих, цілеспрямованих та довготривалих за часом

проведення заходів із впливу на масову свідомість супротивника шляхом переважно маніпулятивних інформаційно-психологічних технологій.

На **сучасному етапі** (з 1990 р. до теперішнього часу) розвитку теорії війни акценти зміщуються в царину *«гібридних»* війн. Гібридна війна розуміється як широкий спектр можливостей, вживаних противником для досягнення своїх утилітарних цілей. Це спонсорування та організація «мирних» антиурядових акцій, провокування релігійних і національних конфліктів, розв'язання громадянської війни та використання зовнішньої інтервенції у вигляді «миротворчих» акцій. У науковому дискурсі з'являються концепції проксі-, дистант-, консцієнтальної, преємптивної, ментальної, мережевої, меметичної воєн, де інформаційний складник посідає домінуючі позиції [8, С. 69–116]. Інформаційна війна стає технологічним інструментом у режимі реального часу, де головним об'єктом поразки та знищення стають фундаментальні світоглядні засади соціуму завдяки використанню підштовхувальних, «м'яких» і поведінкових соціальних технологій.

Отже, процес еволюції інформаційної війни та її технологічного інструментарію пов'язаний з концептуальною зміною теорії сутності та змісту війни в ході її історичного розвитку. Прогрес у цьому відношенні слідує від сприйняття її як військової хитрості (децепції) до допоміжного засобу забезпечення війни (морально-психологічне забезпечення) через форму психологічної боротьби (агітація, пропаганда) у бік ідеологічного протипорядку («холодна війна» як неklasична форма війни) і далі до гібридної війни (інформаційна війна як її різновид).

Джерела та література

1. Women's changing ceremonies in Northern Australia / by Catherine H. Berndt ; Description: Paris : Hermann, 1950; 88 p.
2. Інформаційна війна: соціально-онтологічний та мілітарний аспекти. Монографія / Р. Гула, О. Дзьобань, І. Передерій, О. Павліченко, Г. Філь. Київ: «Каравела», 2020, 288 с.

3. Сун Цзи. Мистецтво війни. К.: Андроніум, 2020. 72 с.
4. Clausewitz K. Vom Krieg. Berlin: Ferdinand Dümmler, 1832–1834. 312 s.
5. Ludendorff E. Der Totale Krieg. München, 1935. 128 s.
6. Fridman O. Russian “Hybrid Warfare”: Resurgence and Politicization / Reading Evgeny Messner: The Theory of “Subversion-War” (Myatezhevoyna). Oxford academic, 2018. P. 49–74.
7. Liddell Garth B.H. The strategy of indirect action. London, Faber, 1967. 430 p.
8. Інформаційне протиборство: роль та практика діяльності бібліотек, архівів і музеїв (за досвідом російсько-української війни). Монографія / Р. Гула, І. Передерій, О. Дзьобань, І. Чобіт. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 260 с.

Олена Кравченко

м. Харків

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ І ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Культурна дипломатія є важливим інструментом «м'якої сили», який впливає на міжнародну аудиторію через просування культури, мистецтва, традицій і національних цінностей. У контексті національної безпеки культурна дипломатія відіграє значну роль у протидії дестабілізуючим чинникам, які можуть виникати як ззовні, так і всередині держави. Насамперед, це протидія інформаційним загрозам. Культурна дипломатія допомагає формувати позитивний імідж країни на міжнародній арені, протиборствуючи пропаганді та дезінформації. Розповсюдження правдивої інформації про культуру та досягнення країни дозволяє зменшити вплив ворожих інформаційних кампаній. Це особливо важливо в умовах гібридної війни, коли супротивник намагається дискредитувати країну на міжнародному рівні. Культурна дипломатія в Україні відіграє значну роль у протидії гібридній війні та захисті національної безпеки

в умовах повномасштабній війні РФ, привертаючи увагу світової спільноти до війни, утвердженні самобутності країни на тлі викликів, які створювала та продовжує поширювати російська пропаганда. Гібридна війна, яка поєднує звичайну військову тактику з нетрадиційними стратегіями, такими як дезінформація, психологічна маніпуляція та культурний вплив, використовується росією як засіб для підриву суверенітету та стабільності України [1, с. 37].

Важливим чинником для захисту національної безпеки є консолідація суспільства. Культурна дипломатія сприяє зміцненню національної ідентичності та єдності. Популяризація національних традицій і мови допомагає протистояти внутрішнім розколам, які можуть бути викликані зовнішнім впливом або регіональними протиріччями.

Посилення міжнародної підтримки в умовах гібридної війни, у тому числі через культурну дипломатію, також сприяє збільшенню рівня захисту національної безпеки. Через культурні обміни, мистецькі заходи та освітні програми країна може залучити союзників та партнерів, які підтримують її у питаннях безпеки. Наприклад, проведення фестивалів чи виставок дозволяє зміцнити довіру між країнами й отримати політичну та економічну підтримку.

Захист культурної спадщини відіграє важливу роль у створенні міцного фундаменту національної безпеки. Війна спричинила масштабні руйнування об'єктів культурного значення, таких як музеї, пам'ятки архітектури, храми та бібліотеки. За даними Міністерства культури та інформаційної політики України, станом на кінець 2023 р. було пошкоджено або повністю знищено понад 500 об'єктів культурної спадщини. Серед них – історичні будівлі у Харкові, Маріуполі, Києві та інших містах [2, с. 97]. Станом на жовтень 2025 р., в Україні зруйновано або пошкоджено 1599 пам'яток культурної спадщини внаслідок російської агресії та 2415 об'єктів культурної інфраструктури. Найбільше постраждали пам'ятки у Харківській, Херсонській, Одеській та Донецькій областях [3]. Відновлення таких об'єктів потребує значних

фінансових і технічних ресурсів, які можуть бути забезпечені лише за активної міжнародної підтримки. Культурна дипломатія також зосереджується на збереженні та просуванні національної спадщини. Це включає співпрацю з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО, для захисту об'єктів культурного значення, які можуть стати мішенню під час конфліктів. Проте виклик полягає не лише в збереженні культурної спадщини, але й у мобілізації міжнародної підтримки для цього процесу, оскільки війна триває, і загрози для інших культурних об'єктів залишаються актуальними [4].

Культурна дипломатія відіграє ключову роль у протидії Росії в інформаційній війні. Вона допомагає зміцнювати міжнародну підтримку України, а також підвищує обізнаність світової спільноти про реальну ситуацію в Україні. За допомогою культурної дипломатії, Україна може ефективно боротися з російською пропагандою, яка спрямована на маніпуляцію думкою громадськості.

Таким чином, культурна дипломатія є невід'ємною частиною стратегії забезпечення національної безпеки. Вона поєднує захист культурної ідентичності, протидію зовнішнім загрозам та зміцнення міжнародних зв'язків, сприяючи стабільності та безпеці держави. Культурна дипломатія є важливим інструментом у протидії Росії в гібридній війні. Вона допомагає не лише зміцнювати міжнародну підтримку України, але й підвищувати обізнаність світової спільноти про реальну ситуацію в Україні, що є важливим для боротьби з російською пропагандою та агресією.

Джерела та література

1. Драч В. В. Культурна дипломатія в умовах глобального розвитку суспільств. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2024. № 2. С. 33–38. DOI 10.32461/2226-3209.2.2024.308270

2. Дзюба О. А. Культурна дипломатія України під час повномасштабного російського вторгнення. Магістерська робота. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», ОП «Міжнародні